

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ЗАРУБІЖНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ”
(для магістрів)**

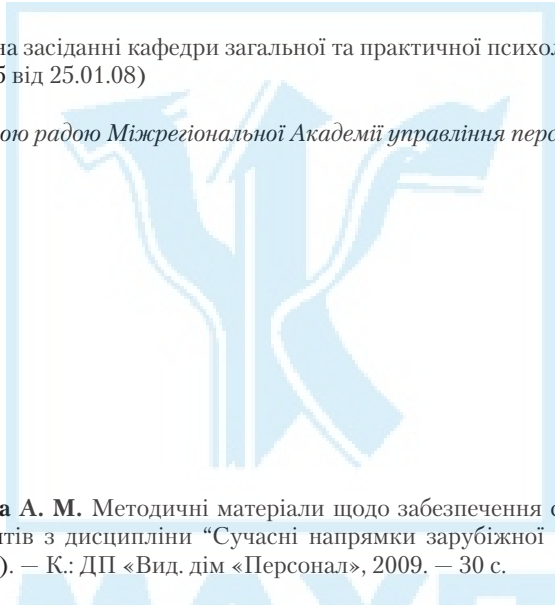
МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено професором кафедри загальної та практичної психології
МАУП *А. М. Львовчкіною*

Затверджено на засіданні кафедри загальної та практичної психології
(протокол № 5 від 25.01.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Львовчкіна А. М. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Сучасні напрямки зарубіжної психології” (для магістрів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 30 с.

Методичні матеріали містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни, методичні вказівки щодо змісту інформації, яка має бути обговорена на занятті, основні поняття до кожної теми, питання та завдання для самоконтролю, творчі завдання для практичної роботи, теми рефератів, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні матеріали містять завдання для самостійної роботи студентів з курсу “Сучасні напрямки зарубіжної психології”, складені відповідно до програми вивчення дисципліни.

Мета самостійної роботи студентів – закріпити теоретичні знання у межах програмового змісту дисципліни, сформувати уміння застосовувати ці знання при аналізі конкретних психологічних феноменів та ситуацій. Питання для самоконтролю передбачають активізацію у студентів знань з курсу, уміння застосовувати їх як у науково-дослідній, так і у практичній діяльності, у повсякденному житті. Творчі завдання передбачають розвиток уміння застосовувати здобуті теоретичні знання при аналізі різноманітних теоретичних і конкретних прикладних проблем психології.

Навчальний курс дисципліни “Сучасні напрямки зарубіжної психології” розглядає такі напрями психології, як психоаналіз та неофрейдизм, біхевіоризм і необіхевіоризм, психодрама, гештальтпсихологія та гештальттерапія, когнітивна та гуманістична психологія. А також розглядаються основні напрями етнопсихології, історія її розвитку та основні поняття, методології, методи, техніки та особливості їх застосування.

Дисципліна “Сучасні напрямки зарубіжної психології” пов’язана з такими предметами, як “Історія психології”, “Філософія”, “Культурологія”, “Історія”, крім того, у певних розділах вона перетинається з іншими психологічними дисциплінами, а саме із соціальною психологією, психологією особистості, загальною та експериментальною психологією, конфліктологією, психологією ділового спілкування та екологічною психологією.

До основних форм самостійної роботи студентів при вивченні курсу “Сучасні напрямки зарубіжної психології” слід зарахувати:

- опрацювання лекційного матеріалу та додаткове самостійне вивчення теоретичного матеріалу за підручниками та навчальними посібниками;
- підготовку до практичних занять і виконання позааудиторних завдань;
- використання комп’ютерної техніки для пошуку нової інформації стосовно проблем етнічної психології;
- підготовку до складання заліку.

Мета та завдання курсу

Мету та завдання курсу складає перелік знань та умінь, якими володітимуть слухачі після його опанування.

У результаті вивчення дисципліни “Сучасні напрямки зарубіжної психології” студент повинен *знати*:

- передумови виникнення сучасних напрямків у зарубіжній психології;
- джерела сучасних психологічних теорій;
- причини виникнення кризи у психології наприкінці 20-х – на початку 30-х років ХХ ст.;
- теоретичні засади та практичне спрямування сучасних напрямків зарубіжної психології, таких як біхевіоризм, необіхевіоризм, гештальтпсихологія, психоаналіз; неофрейдизм; гуманістична психологія, когнітивна психологія.

Уміти:

- застосовувати знання про різні напрямки у сучасній зарубіжній психології у практичній діяльності;
- використовувати різноманітні психологічні теорії у психологічному дослідженні;
- орієнтуватись у застосуванні певних психологічних теорій у сучасних психологічних дослідженнях.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН дисципліни

“СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ЗАРУБІЖНОЇ ПСИХОЛОГІЇ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
	Змістовий модуль I. Становлення і розвиток зарубіжної психології
1	Класична теорія біхевіоризму
2	Необіхевіоризм та його сучасні напрямки
3	Основи класичного психоаналізу

1	2
4	Психоаналіз К. Юнга та А. Адлера
5	Неофрейдизм
6	Гештальтпсихологія – теорія цілісності
	Змістовий модуль II. Сучасний стан зарубіжної психології
7	Гуманістична психологія
8	Екзистенційна психологія
9	Когнітивний напрямок у психології
10	Когнітивна психотерапія
11	Психодрама Я. Морено
12	Гештальттерапія Ф. Перлза

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ КУРСУ

Змістовий модуль I. Становлення і розвиток зарубіжної психології

Тема 1. Класична теорія біхевіоризму

Історія виникнення біхевіоризму. Книга Дж. Уотсона “Психологія очима біхевіориста”. Предмет, методи та основні поняття біхевіоризму. Критичний аналіз теорії біхевіоризму. Внесок біхевіористів у розвиток психології.

Мета. Сформувані поняття про біхевіоризм як напрямок у психології, що вивчає насамперед психологію поведінки людини та тварин.

Методичні вказівки. Насамперед потрібно зазначити, що біхевіоризм — це сформульована американським психологом Джоном Бродесом Уотсоном (1878 –1958) теорія психології поведінки, згідно з якою психологічному дослідженню підлягають лише акти поведінки, що можуть бути описані об’єктивно.

Вивчаючи історію виникнення біхевіоризму, потрібно насамперед зазначити, що у 1919 році побачила світ книга Уотсона “Психологія

з точки зору біхевіориста”. У ній було викладено основи нового напрямку у психології — психології поведінки.

У 1928 році Уотсон опублікував книгу “Психологічне виховання дитини”. Ця книга містила рекомендації з виховання дітей, що витікали із теорії біхевіоризму. Згідно з цією теорією батькам заборонялося цілувати дітей, обнімати їх та садовити собі на коліна. У крайньому випадку можна поцілувати дитину у лоба, коли вона приходить сказати “на добраніч”. Зранку можна потиснути дитині руку. Можна також погладити дитину по голові, якщо вона особливо добре виконала складне завдання.

Згідно з цими рекомендаціями Уотсон виховував і власних синів. Один з них, Джон Уотсон, згодом писав про це так: “Він лишив мене та мого брата всілякої душевної підтримки. Він глибоко вірив у те, що будь-який прояв ніжності чи приязні шкідливо вплине на нас”. Але, на жаль, це було не так.

Отже, у 20-ті роки ХХ століття американським психологом Джоном Уотсоном було засновано напрямок у психології, який згодом буде змінюватися, еволюціонуватиме, але, безумовно, він зіграє важливу роль у розвитку психології як теоретичної, так і прикладної науки.

Стосовно предмета, методів та основних понять біхевіоризму наперед слід зазначити, що у період початкового розвитку психології як самостійної науки, вона намагалася пов’язати себе із старими, респектабельними науками, зокрема із фізикою. Не був тут винятком і Уотсон, який боровся за те, щоб предметом психології була така величина, яку можна спостерігати і вимірювати, тобто — поведінка та її основні елементи: рухи м’язів або секреція залоз. Через це у лабораторії біхевіориста дозволялися лише об’єктивні методи дослідження — спостереження, тестування, методи дослівного запису та методи умовних рефлексів.

Що стосується умовних рефлексів, то на початку своєї наукової кар’єри Уотсон визнавав роль інстинктів (тобто внутрішньо закладених причин) у поведінці. Але вже у 1925 році він змінив свою позицію і зовсім відмовився від концепції інстинктів. Ті аспекти людської діяльності, які здаються інстинктивними, стверджував Уотсон, є соціально умовними рефlekсами. Приєднавшись до погляду, що навчання є ключем для розуміння поведінки людини, він повністю змінив свої наукові погляди. Уотсон вже не тільки не визнавав інстинктів, а й повністю заперечував існування будь-яких талантів, що успадковуються. “Дайте мені дюжину здорових немовлят, які мають

нормальний розвиток, — говорив Уотсон, — і мій власний, спеціальний світ, у якому я буду їх рости, і я гарантую, що я зможу із будь-кого з них зробити спеціаліста будь-якого профілю — лікаря, адвоката, художника, торгівця, навіть старця або кишенькового злодія, незалежно від його схильностей та здібностей, роду занять або расової належності його предків”.

Цей акцент на вирішальному значенні виховання та оточуючого середовища, і, як наслідок, висновки про те, що з дитини можна зробити все, чого побажає вихователь, став однією з причин надзвичайної популярності Уотсона.

Згідно з теорією Уотсона емоції також є реакцією організму на специфічні подразники

Питання та завдання для самоконтролю

1. Хто був засновником біхевіоризму?
2. Коли і де виник напрямок у психології, що називається “біхевіоризм”?
3. Дайте визначення поняття “біхевіоризм”.
4. Який внесок зробили біхевіористи у розвиток психології?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Відомо, що навчальний процес біхевіористи будують на системі підкріплень (як позитивних, так і негативних). Виходячи із цього дайте відповіді на питання:

- Чи можуть бути ефективними грошові винагородження за гарні оцінки для школярів від їх батьків?
- Наскільки ефективним є метод покарання за неправильні дії під час дресирування тварин?
- Які підкріплення ви вважаєте ефективними?

Теми рефератів

1. Історія біхевіоризму.
2. Сутність теорії біхевіоризму Дж. Уотсона.
3. Критичний аналіз теорії біхевіоризму.
4. Внесок біхевіористів у розвиток психології.
5. Процес виховання та навчання з точки зору біхевіориста.

Література: основна [2; 5; 10; 17];
додаткова [22]

Тема 2. Необіхевіоризм та його сучасні напрямки

Три етапи еволюції біхевіоризму. Поняття про операціонізм. Когнітивний біхевіоризм Е. Толмена. Теорія навчання Е. Гатрі. Гіпотетико-дедуктивний біхевіоризм К. Халла. Оперантний біхевіоризм Б. Скіннера. Застосування скіннерівської техніки “оперантного обумовлювання” у практиці навчання, виховання та лікування. Сучасний стан біхевіоризму.

Мета. Отримати поняття про концепцію необіхевіоризму та навчитися застосовувати методики і техніки необіхевіоризму у практичній діяльності.

Методичні вказівки.

Вивчення теми варто починати з вивчення історії виникнення та розвитку біхевіоризму. Після цього розглянути особливості концепцій окремих представників необіхевіоризму, таких як Е. Толмен, Е. Гатрі, К. Халл. Необхідно розглянути внесок у розвиток біхевіоризму Б. Скіннера, адже саме він є засновником нового напрямку у біхевіоризмі – необіхевіоризму. Саме він запропонував нову формулу: $R - S$ (реакція – стимул), тобто людина чи тварина буде поводитися певним чином, оскільки вона вже знає, що вона отримає внаслідок певної поведінки. Метод оперантного обумовлювання, який був заснований саме на цій формулі, вдало застосовувався Скіннером у колонії малолітніх правопорушників і називався “жетонний метод”.

Далі розглядаються приклади застосування скіннерівської техніки “оперантного обумовлювання” у практиці навчання, виховання та лікування.

І на завершення розгляду теми аналізується сучасний стан біхевіоризму та перспективи його розвитку. Проводиться також критичний аналіз необіхевіоризму.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Хто вважається засновником біхевіоризму?
2. Коли був заснований напрямок у психології, який назвали “поведінковий”?
3. У чому полягає сутність оперантного біхевіоризму?
4. Що таке підкріплення?
5. Які види підкріплення бувають?
6. Здійсніть критичний аналіз необіхевіоризму. З'ясуйте, у чому полягають його позитивні та негативні аспекти.

7. У чому полягає концепція операціонізму?
8. Що таке когнітивний біхевіоризм Е. Толмена?
9. У чому полягає теорія навчання Е. Гатрі?
10. опишіть сутність гіпотетико-дедуктивного біхевіоризму К. Халла?
11. Хто запропонував використання жетонного методу у вихованні?
12. Проаналізуйте сучасний стан необіхевіоризму.
13. Як ви вважаєте, чи має необіхевіоризм перспективи розвитку і застосування?
14. Кого із вітчизняних науковців вважають представниками біхевіористичного напрямку?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Поміркуйте, як можна застосувати скіннерівську техніку “оперантного обумовлювання” у практиці сучасного навчання?
2. Як можна застосувати скіннерівську техніку “оперантного обумовлювання” у практиці виховання сучасних дітей?
3. Як можна застосувати скіннерівську техніку “оперантного обумовлювання” у практиці лікування різноманітних хвороб, наприклад алкоголізму, наркоманії, ожиріння?

Теми рефератів

1. Історія розвитку біхевіоризму.
2. Когнітивний біхевіоризм Е. Толмена.
3. Теорія навчання Е. Гатрі.
4. Гіпотетико-дедуктивний біхевіоризм К. Халла.
5. Оперантний біхевіоризм Б. Скіннера.
6. Застосування скіннерівської техніки “оперантного обумовлювання” у практиці навчання, виховання та лікування.
7. Сучасний стан біхевіоризму.

Література: основна [2; 5; 10; 17];
додаткова [22]

Тема 3. Основи класичного психоаналізу

Історія виникнення психоаналізу. Внесок З. Фрейда у заснування психодинамічної теорії. Принципи та методи психоаналізу. Свідомі та несвідомі аспекти особистості. Структура особистості за З. Фрейдом. Поняття про інстинкти. Ерос і танатос. З. Фрейд про виник-

нення тривоги. Захисні механізми психіки. Критичний аналіз теорії З. Фрейда.

Мета. Ознайомитися із класичною теорією психоаналізу та навчитися застосовувати методи психоаналізу у практичній діяльності.

Методичні вказівки. Вивчення теми “Основи класичного психоаналізу” потрібно розпочати із розгляду історії виникнення психоаналізу та його зв’язку із психіатрією та психотерапією. Далі потрібно розглянути внесок З. Фрейда у заснування психодинамічної теорії (психоаналізу). Важливо також проаналізувати методи психоаналізу.

Тут слід зазначити, що у цілому класичний психоаналіз складається з п’яти основних методів, до яких належить:

- метод вільних асоціацій;
- тлумачення сновидінь;
- інтерпретація;
- аналіз супротиву;
- аналіз перенесення (трансферу).

Далі розглядаються свідомі та несвідомі аспекти особистості та структура особистості за З. Фрейдом, яка складається з трьох компонентів: “Ід”, “Его”, “Супер-Его”. Також висвітлюється поняття про інстинкти у парадигмі психоаналізу. Дається визначення понять “ерос” і “танатос”. Потрібно детально проаналізувати те, що говорить З. Фрейд про виникнення тривоги.

Особливо важливим є питання про захисні механізми психіки. До цих механізмів належать наступні: раціоналізація, витіснення, регресія, проекція, заміщення, сублімація, утворення реакції, відкидання, інтроєкція, ідентифікація, інтелектуалізація, ізоляція, ритуал, компенсація, аскетизм.

Розгляд теми завершується критичним аналізом теорії З. Фрейда.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Розкажіть про історію створення психоаналізу.
2. Які основні методи використовує психоаналіз?
3. Яку структуру особистості запропонував З. Фрейд?
4. Дайте визначення поняття “ерос”, що використовується у парадигмі психоаналізу.

5. Дайте визначення поняття “танатос”, що використовується у парадигмі психоаналізу.
6. Назвіть, які ви знаєте захисні механізми психіки. Дайте їм визначення.

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Прочитайте байку І. Крилова “Лиса и виноград”. Скажіть, який захисний механізм було застосовано лисицею?
2. Наведіть приклади адаптивного використання захисних механізмів психіки (тобто, таких, які допомагають у життєдіяльності).
3. Наведіть приклади дезадаптивного використання захисних механізмів психіки (тобто, таких, які перешкоджають успішній життєдіяльності).
4. Здійсніть критичний аналіз теорії Зігмунда Фрейда.

Теми рефератів

1. Історія виникнення та розвитку психоаналізу.
2. З. Фрейд: життя та науково-практична діяльність.
3. Принципи та методи психоаналізу.
4. Аналіз теорії З. Фрейда.
5. З. Фрейд та сучасна практична психологія і психотерапія.

Література: основна [2; 3–5; 8; 10; 14; 17];
додаткова [18; 21; 22; 24]

Тема 4. Психоаналіз К. Юнга та А. Адлера

Аналітична психологія К. Юнга. Структура особистості за К. Юнгом. Вчення про колективне несвідоме. Архетипи. Типи особистості за К. Юнгом: екстраверти та інтроверти. Словесно-асоціативний тест.

Індивідуальна психологія А. Адлера. Компенсація, гіперкомпенсація та почуття неповноцінності. Стиль життя. Творча сила “Я”. А. Адлер про порядок народження, або про різницю між старшими, середніми та молодшими дітьми у сім’ї. Вплив теорії А. Адлера на подальший розвиток психології.

Мета. Ознайомлення із психоаналітичною теорією Карла Густава Юнга та Альфреда Адлера та формування навичок застосування технік і методів, запропонованих цими психологами.

Методичні вказівки. Розпочати тему “Психоаналіз К. Юнга та А. Адлера” потрібно із викладення психологічної теорії Карла Густава

Юнга. Сутність аналітичної психології К. Юнга сфокусована у тому, що Карл Юнг розглядав психотерапію як різновид освітнього процесу, оскільки, на відміну від Зигмунда Фрейда, вважав, що потрібно говорити не про хворобу пацієнта, а про “загальний віковий невроз”.

Далі розглядається структура особистості за К. Юнгом. К. Юнг увів поняття “психея”, яке охоплює особистість як цілісність. У структуру “психеї” входять наступні компоненти: “Его” (“Я”), маска (персона), особисте несвідоме, колективне несвідоме, анімус (у жінок) і аніма (у чоловіків), “тінь”, “самість”.

Після цього варто розглянути теорію Юнга про колективне несвідоме та архетипи. Архетип (від грецьк. *archetipos* — першообраз) — спосіб зв'язку образів, які переходять із покоління у покоління.

Потім аналізуються типи особистості за К. Юнгом: екстраверти та інтроверти, а також створений ним словесно-асоціативний тест.

Наступним розділом у темі є індивідуальна психологія А. Адлера. Слід зазначити, що одними із найважливіших понять, які увів Альфред Адлер, є поняття “компенсація”, “гіперкомпенсація” та почуття неповноцінності, а також стиль життя.

На завершення розглядаються такі питання: А. Адлер про порядок народження, або про різницю між старшими, середніми та молодшими дітьми у сім'ї. Вплив теорії А. Адлера на подальший розвиток психології.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Яку структуру особистості запропонував К. Юнг?
2. Дайте визначення поняття “архетипи колективного несвідомого”.
3. Які типи особистості запропонував К. Юнг?
4. Яку структуру особистості запропонував К. Юнг?
5. Дайте визначення поняття “компенсація”.
6. Дайте визначення поняття “гіперкомпенсація”.
7. Що таке “стиль життя” за А. Адлером?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. За допомогою тесту Г. Айзенка визначте, до якого типу (“екстраверт” чи “інтроверт”) ви належите?
2. Проаналізуйте деяку кількість українських народних казок та розкажіть, які архетипи там використані.
3. Порівняйте архетипи українського народу та російського.

Теми рефератів

1. Аналітична психологія К. Юнга.
2. Вчення К. Юнга про архетипи.
3. Індивідуальна психологія А. Адлера.
4. Вплив теорії А. Адлера на подальший розвиток психології.
5. Поняття “компенсація” і “гіперкомпенсація” та їх застосування у практиці психотерапії та психологічного консультування.

Література основна: [2; 3; 5; 8; 10; 17];

додаткова: [18; 19; 22; 27]

Тема 5. Неофрейдизм

Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма. Соціальний психоаналіз К. Хорні. Поняття про базальне почуття тривоги. Три групи невротичних потреб. Ідеалізована самооцінка.

Персонологія Г. Мюррея. Тематичний апперцептивний тест (ТАТ).

Створення концепції кризи ідентичності Е. Еріксоном. Психосоціальні стадії розвитку за Е. Еріксоном.

Трансактний аналіз Е. Берна. Структура особистості за Е. Берном. Сценарний аналіз.

Внесок у теорію психоаналізу Г. Саллівена.

Мета. Ознайомитися із основними напрямками, що існують у рамках неофрейдизму та оволодіти техніками та методиками, запропонованими представниками неофрейдизму.

Методичні вказівки. Особливістю теми “Неофрейдизм” є те, що цей напрямок у психології не є однорідним. Тут існують такі відмінні один від одного напрямки, як гуманістичний психоаналіз Е. Фромма, соціальний психоаналіз К. Хорні, персонологія Г. Мюррея, концепція кризи ідентичності Е. Еріксона, трансактний та сценарний аналіз Е. Берна та інтерперсональна психотерапія Г. Саллівена.

Отже, розгляд теми відбувається поетапно. Спочатку потрібно розглянути історичний розвиток психоаналізу та причини виникнення нових течій у цій парадигмі.

Першим розглядається гуманістичний психоаналіз Еріка Фромма, що розглядав людину насамперед як соціальну істоту і використовував у своїй концепції теорію марксизму. У цьому зв'язку гуманістичний психоаналіз ще називають фрейдомарксизмом. Насамперед

інтерес у цьому напрямку викликає поняття про базисні екзистенційні потреби, які вчений визначав як протилежність пристрастям. Ним розглядалися такі пари: залученість — нарцисизм; творчість — руйнівність; індивідуальність — стадний конформізм; потреба в системі орієнтації — ірраціональність.

Наступною йде теорія соціального психоаналізу К. Хорні, яка теж відчула на собі вплив марксизму. Тут важливо розглянути такі поняття, як “базальний конфлікт”, “базальна тривога” та типи захисних реакцій: безпорадність, агресивність, відчуженість. Слід підкреслити, що здорова людина відає перевагу кожному із цих типів реакцій залежно від ситуації. Невротик діє негнучко і завжди реагує одним обраним ним способом: рухом до людей, рухом проти людей, або ж рухом від людей.

Наступною у розгляді є персонологія Генрі Мюррея та його “Тематичний апперцептивний тест”, який є одним із перших проєктивних тестів, що були впроваджені.

Аналізується також концепція кризи ідентичності Еріка Еріксона з точки зору важливості самоідентифікації особистості.

Важливою і цікавою є також тема про транзактний та сценарний аналіз Еріка Берна.

Далі розглядається інтерперсональна психотерапія Г. Саллівена.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Хто є засновником гуманістичного психоаналізу?
2. У чому полягає сутність гуманістичного психоаналізу?
3. Хто заснував соціальний психоаналіз?
4. Які основні поняття соціального психоаналізу?
5. Що таке “базальне почуття тривоги”?
6. Дайте визначення поняття “ідеалізована самооцінка”.
7. До якого типу належить тест ТАТ?
8. Що таке транзакція?
9. Що таке пряма транзакція?
10. Що таке перехресна транзакція?
11. Що таке прихована транзакція?
12. Яка структура особистості запропонована Е. Берном?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Поміркуйте, чому Е. Берн вважає що ігри, які він описує, є де-структивними.

2. Розгляньте ситуацію. Студент розмовляє по телефону під час лекції. Викладач в емоційній формі робить йому зауваження. Студент ображається і говорить: “А що ви на мене кричите?” Як називається гра, у яку грає студент?
3. Порівняйте дві структури особистості: ту, яку запропонував Зіґмунд Фрейд і Ерік Берн.

Теми рефератів

1. Соціальний психоаналіз К. Хорні.
2. Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма.
3. К. Хорні про базальне почуття тривоги.
4. Персонологія Г. Мюррея.
5. Тематичний аперцептивний тест (ТАТ).
6. Концепція кризи ідентичності Е. Еріксона.
7. Психосоціальні стадії розвитку за Е. Еріксоном.
8. Трансактний аналіз Е. Берна.
9. Сценарний аналіз Е. Берна.
10. Психоаналіз Г. Саллівена.

Література: основна [1–3; 5; 7; 8; 10; 11; 15; 17];
додаткова [18; 22; 25; 26]

Тема 6. Гештальтпсихологія – теорія цілісності

Історія виникнення гештальтпсихології. М. Вертгеймер, К. Коффка, В. Кьолер та їх внесок у заснування гештальтпсихології. Розвиток гештальтпсихології та її основні поняття: “гештальт”, “фігура та фон”, “фі-феномен”, “константність”, “транспозиція”. Гештальт-принципи організації сприйняття. Гештальт-дослідження проблем навчання. Поняття про ізоморфізм. Поширення гештальттеорії. Критичний аналіз гештальттеорії.

Мета. Ознайомитися із теорією гештальтпсихології, яку запропонували німецькі психологи Макс Вертгеймер, Курт Коффка та Вольфганг Кьолер.

Методичні вказівки. Вивчення теми варто розпочати з розгляду історії виникнення гештальтпсихології. Слід зазначити, що новий напрямок у психології – гештальтпсихологія – сформувався після опублікування результатів дослідження, здійсненого у 1910 році Максом Вертгеймером, про сприйняття руху у той час, коли його на-

справді немає. У подальшому до нього приєдналися Курт Коффа та Вольфганг Кюлер.

Курт Коффа (1886–1941) написав статтю, яка називалась “Перцепція: вступ у гештальттеорію”.

Вольфганг Кюлер (1887–1967) намагався всіляко пропагувати гештальтпсихологію. У своїй книзі “Гештальтпсихологія” (1929 р.) Кюлер відзначав, що поняття “гештальт” у німецькій мові має два значення. По-перше, воно означає форму або ж образ предметів. По-друге, воно означає цілісний об’єкт, який має певну форму чи образ.

Далі потрібно розглянути розвиток гештальтпсихології та її основні поняття: “гештальт”, “фігура та фон”, “фі-феномен”, “константність”, “транспозиція”.

Проаналізувати гештальт-принципи організації сприйняття. Потрібно також акцентувати увагу на гештальт-дослідженні проблем навчання та поширення гештальттеорії.

І завершується тема критичним аналізом гештальттеорії.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття “гештальт” у парадигмі гештальтпсихології.
2. Як гештальтпсихологи визначають поняття “фігура та фон”?
3. Що таке “фі-феномен”?
4. Яка історія відкриття “фі-феномену”?
5. Що вклали у поняття “константність” представники гештальтпсихології?
6. Назвіть гештальт-принципи організації сприйняття.

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Здійсніть критичний аналіз гештальтпсихології.
2. Як, на ваш погляд, можна використати гештальт-принципи організації сприйняття у рекламі?
3. Наведіть приклади застосування ефекту “фі-феномен” у сучасному житті.

Теми рефератів

1. Історія виникнення гештальтпсихології.
2. М. Вертгеймер — засновник гештальтпсихології.
3. К. Коффа та його внесок у розвиток гештальтпсихології.

4. В. Кьолер та його внесок у заснування гештальтпсихології.
5. Гештальт-принципи організації сприйняття.
6. Гештальт-дослідження проблем навчання.
7. Критичний аналіз гештальттеорії.

Література: основна [10; 16; 17];
додаткова [18; 22]

Змістовий модуль II. Сучасний стан зарубіжної психології

Тема 7. Гуманістична психологія

Причини та джерела виникнення гуманістичної психології. Гуманістична психологія як третя сила. Основні принципи гуманістичної психології. Витоки гуманістичної психології. Природа гуманістичної психології.

А. Маслоу – “духовний батько” гуманістичної психології. Ієрархія мотивів. Поняття про самоактуалізацію. Характеристика людини, що досягла самоактуалізації.

К. Роджерс та його внесок у розвиток гуманістичної психології. Поняття про позитивну увагу.

Мета. Сформувати поняття про гуманістичну психологію, її сутність, основні терміни, методи та техніки. Навчитися використовувати здобуті знання у практичній діяльності.

Методичні вказівки. Тему “Зародження та розвиток гуманістичної психології” варто розпочати з історії виникнення гуманістичної психології як третьої сили недирективного характеру, що протиставлена директивним психоаналізу та біхевіоризму. Засновником гуманістичної психології є Карл Роджерс, який у 1946 році виступив на психологічному конгресі з доповіддю про заснування недирективного напрямку в психології та задекларував його принципи, які полягали у наступному:

- 1) найважливіше значення належить свідомості (а не підсвідомому);
- 2) природа людини є цілісною;
- 3) робиться акцент на свободі волі, спонтанності і творчій силі індивіда;
- 4) потрібно вивчати усі фактори та обставини життя людини.

Отже, гуманістична психологія розглядається як психологічна концепція, що основну увагу приділяє вивченню свідомого досвіду людини, а також цілісного характеру її природи і поведінки.

Наступним питанням у цій темі є теорія Абрахама Маслоу. Зокрема, потрібно розглянути центральне поняття теорії — поняття самоактуалізації, що розглядається як найбільш повне розкриття здібностей та реалізація потенціалу людини.

Тема завершується критичним аналізом гуманістичної психології та аналізом перспектив її розвитку.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Назвіть основні принципи гуманістичної психології.
2. Дайте визначення поняття “самоактуалізація”.
3. Дайте визначення поняття “позитивна увага”.
4. Назвіть компоненти “тріади Роджерса”.
5. Що таке “конгруентність” за Роджерсом?
6. Що таке “емпатія” за Роджерсом?
7. Що таке “безумовне прийняття” за Роджерсом?
8. Назвіть етапи психологічного консультування, запропоновані К. Роджерсом.

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Поміркуйте, чому гуманістичну психологію називають третьою силою. Про які ще дві сили йдеться?
2. Дайте психологічну характеристику людині, яка досягла самоактуалізації.
3. Чи є гуманістична психологія універсальною парадигмою, яка може застосовуватися для вирішення будь-якої психологічної проблеми?
4. Намалуйте “піраміду Маслоу”.

Теми рефератів

1. Історія виникнення гуманістичної психології.
2. Гуманістична психологія як третя сила.
3. Витоки гуманістичної психології.
4. А. Маслоу — “духовний батько” гуманістичної психології.
5. К. Роджерс та його внесок у розвиток гуманістичної психології. Поняття про позитивну увагу.

Література: основна [2–5; 9; 17];
додаткова [18; 20; 22]

Тема 8. Екзистенційна психологія

Сутність екзистенційної психології. Філософські джерела екзистенційної психології. Основні поняття екзистенційної психотерапії: зустріч, досвід, переживання, аутентичність, самоактуалізація, цінність, буття, життєвий світ, життєва ситуація. Екзистенційний психотерапевтичний процес та його цілі. Психотехніки в екзистенційній парадигмі.

Логотерапія В. Франкла. В. Франкл про пошуки сенсу життя.

Мета. Оволодіти принципами та методами екзистенційної психології і психотерапії.

Методичні вказівки. Розпочинаючи розгляд теми “Екзистенційна психологія”, потрібно виокремити філософські джерела екзистенційної психології. Це, перш за все, філософські концепції Хайдегера, Ясперса, Бінсвангера.

Далі слід розглянути сутність екзистенційної психології та її основні цілі. Основними цілями екзистенційної психотерапії є допомога клієнту у визначенні сенсу власного життя, усвідомленні особистої свободи та відповідальності; відкритті особистісних можливостей у повноцінному спілкуванні; допомога у відтворенні автентичності особистості — відповідності її буття у світі її внутрішній природі.

Також варто підкреслити, що екзистенційна психологія розглядає особистість клієнта та його долю як важливий, унікальний та вартий на увагу “життєвий світ”, існування якого є самоцінність.

У межах екзистенційної психології розглядаються наступні проблеми:

- проблема часу, життя і смерті;
- проблема свободи, відповідальності і вибору;
- проблема спілкування, любові та самотності;
- проблема пошуку сенсу існування.

Наступним питанням є розгляд основних понять екзистенційної психотерапії, таких як зустріч, досвід, переживання, аутентичність, самоактуалізація, цінність, буття, життєвий світ, життєва ситуація.

Далі аналізується екзистенційний психотерапевтичний процес та його цілі, а також психотехніки в екзистенційній парадигмі.

Важливе місце потрібно відвести також теорії логотерапії В. Франкла та його теорії про пошуки сенсу життя.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення напрямку “екзистенційна психологія”
2. Назвіть прізвища філософів, які створили підґрунтя для екзистенційної психології.
3. Назвіть основні поняття екзистенційної психології та дайте їх визначення.
4. Ким було започатковано логотерапію?
5. Які проблеми розглядаються у межах екзистенційної психотерапії.

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Прочитайте книгу В. Франкла “Человек в поисках смысла” і розкажіть, що, на думку Віктора Франкла, є найважливішим у житті людини.
2. Поміркуйте, як допомогти у пошуках сенсу життя:
  - а) дуже хворій людині;
  - б) людині, що пережила втрату.

Теми рефератів

1. Екзистенційна психологія.
2. Філософські джерела екзистенційної психології.
3. Екзистенційний психотерапевтичний процес.
4. Логотерапія В. Франкла.
5. В. Франкл про пошуки сенсу життя.

Література: основна [4–6; 17];
додаткова [18; 22]

Тема 9. Когнітивний напрямок у психології

Повернення до вивчення проблеми свідомості у психології. Джерела когнітивної психології. Сутність когнітивної психології. Природа когнітивної психології.

Відкриття центру когнітивних досліджень Дж. Міллером та Дж. Брунером. Когнітивна психологія У. Найсера. Концепція А. Елліса про вирішальну роль знання у поведінці суб'єкта.

Мета. Ознайомитися із сутністю когнітивного напрямку у психології.

Методичні вказівки. Вивчення теми “Когнітивний напрямок у психології” варто розпочати із історії. Справа в тім, що, як вважали представники когнітивного напрямку у психології, із запровадженням біхевіоризму психологія “втратила свідомість”. Когнітивна психологія мала змінити цю ситуацію.

Історія називає двох учених, які заклали підвалини нового руху. Джорж Міллер заснував дослідницький центр з когнітивної психології, а Ульрик Найсер видав книгу “Когнітивна психологія”.

Отже, потрібно зазначити, що із заснуванням когнітивної психології відбулося повернення до вивчення проблеми свідомості у психології.

Варто розглянути джерела когнітивної психології.

Наступним питанням є сутність когнітивної психології, природа когнітивної психології, а також її основні поняття.

Останньою розглядається концепція А. Елліса про вирішальну роль знання у поведінці суб'єкта.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Хто вважається засновником когнітивної психології?
2. У чому полягає сутність когнітивної психології?
3. На вивченні яких психічних процесів зосереджується когнітивна психологія?
4. Коли було засновано когнітивну психологію?
5. Чи є когнітивна психологія універсальною концепцією, яка може бути застосована для вирішення будь-якої психологічної проблеми?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Здійсніть порівняльний аналіз біхевіоризму та когнітивної психології.
2. Поміркуйте, чому когнітивну психологію так само, як і гуманістичну, називають третьою силою?

Теми рефератів

1. Історія когнітивної психології.
2. Сутність та природа когнітивної психології.

3. Когнітивна психологія У. Найсера.
4. Психологічна концепція А. Елліса.

Література: основна [16; 17];
додаткова [18; 22; 24]

Тема 10. Когнітивна психотерапія

Сутність когнітивної психотерапії. Когнітивна психотерапія А. Бека. АВС-теорія А. Елліса. Основні поняття та методи когнітивної психотерапії. Техніки когнітивної психотерапії. Поняття про базові неадаптивні думки (мішені).

Мета. Ознайомитися із сутністю когнітивної психотерапії, визначити основні поняття та оволодіти її техніками.

Методичні вказівки. Розпочинаючи розгляд теми “Когнітивна психотерапія”, варто зазначити, що на сьогодні когнітивна психологія є одним із провідних напрямків сучасної психології, який виник наприкінці 50-х років ХХ століття як реакція на біхевіоризм, який панував у США.

Основні положення когнітивної психотерапії були сформульовані американськими психологами Ароном Беком, Альбертом Еллісом і Вільямом Глассером.

Першою варто розглянути теорію А. Бека, який запропонував батарею когнітивних психотерапевтичних технік, таких як метод трьох колонок, реатрибуція, декатастрофізація, перевизначення, метод розігрування ролей, метод записування подій дня, імагінальна техніка та інші.

Крім того, будь-які психопатологічні розлади А. Бек зводить до базових неадаптивних думок (образів) — мішеней. Наприклад, під час роботи з депресією А. Бек виокремлює такі 4 базові мішені:

- мішень “астенія”;
- мішень “відчай і суїцид”;
- мішень “самокритичність”;
- мішень “відсутність задоволення та задоволеності”.

Другою розглядається АВС-теорія А. Елліса.

Далі проводиться критичний аналіз когнітивної психології.

Питання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність когнітивної психотерапії?

2. Назвіть представників когнітивної психотерапії.
3. Які базові “мішені” виокремлює А. Бек під час роботи з депресією?
4. Як використовується у когнітивній психотерапії метод трьох колонок?
5. Опишіть техніку реатрибуції.
6. У чому полягає техніка декатастрофізації?
7. Що таке метод записування подій дня?
8. У чому полягає імагінальна техніка?
9. Яка сутність АВС-терапії А. Елліса?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Розгляньте ситуацію. До психолога звернувся 35-літній чоловік, який втратив роботу. Як можна допомогти цьому чоловікові, застосувавши АВС-терапію А. Елліса?
2. Розгляньте ситуацію. До психолога по допомогу звернулася 30-літня жінка, яку залишив чоловік. Які техніки когнітивної психотерапії А. Бека можна застосувати під час психологічної та психотерапевтичної допомоги цій жінці?

Теми рефератів

1. Когнітивна психологія.
2. Когнітивна психотерапія.
3. Застосування когнітивної психотерапії у лікуванні фобій.
4. Когнітивна психотерапія А. Бека.
5. АВС-теорія А. Елліса.

Література: основна [3–5; 17]

Тема 11. Психодрама Я. Морено

Психологічна сутність психодрами Я. Морено. П'ять основних елементів психодрами: сцена, протагоніст, директор, штат допоміжних осіб, публіка. Методи психодрами. Техніки психодрами. Особливості застосування методу психодрами.

Мета. Засвоєння понять та методів психодрами.

Методичні вказівки. Розгляд теми “Психодрама Якоба Морено” варто розпочати з історії створення психодрами. Ідея створення пси-

ходрама­тичного методу прийшла на думку Якобу Морено, коли він спостерігав за грою дітей у Віденських парках. Згодом він допоміг своєму другу та його нареченій у розв'язанні їх конфлікту, запропонувавши розіграти свої ролі на сцені, а потім помінятися цими ролями. Після цього розглядається сутність психодрами як психокорекційного, психотерапевтичного та психодіагностичного методу.

Потрібно також детально розглянути п'ять основних елементів психодрами. Це – сцена, протагоніст, директор, штат допоміжних осіб, публіка. Потім аналізуються методи і техніки психодрами.

Далі вивчаються особливості застосування методу психодрами.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Коли була створена психодрама?
2. Назвіть п'ять основних елементів психодрами.
3. Яка мета психодрами?
4. Які форми і види психодрами?
5. Що таке психодрама, центрована на клієнті?
6. Що означає “катарсис” у парадигмі психодрами Я. Морено?
7. Що означає поняття “спонтанність” у парадигмі психодрами Я. Морено?
8. Що означає поняття “інсайт” у парадигмі психодрами Я. Морено?
9. Назвіть основні фази психодрами.

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Проаналізуйте методики і техніки психодрами та розкажіть, під час вирішення яких психологічних проблем їх можна застосовувати.
2. Продемонструйте одну із низки відомих технік. Наприклад, “Представлення самого себе” (самопрезентація), “Монолог”, “Обмін ролями”.

Теми рефератів

1. Метод психодрами Я. Морено.
2. Методики та техніки психодрами.
3. Особливості застосування методу психодрами.
4. Психодрама у сучасних умовах.

5. Застосування психодрами у дитячій психотерапії.
6. Психодрама як психокорекційний метод.
7. Психодрама як психодіагностичний метод.

Література: основна [2; 4; 5; 17];
додаткова [22]

Тема 12. Гештальттерапія Ф. Перлза

Історія створення гештальттерапії. Сутність гештальттерапії. Ф. Перлз — засновник гештальттерапії. Основні принципи гештальттерапії. Принцип “тут і тепер”. Психотерапевтичний процес у межах гештальттерапії. Психотехніки. Робота із сновидіннями. Природа людини у парадигмі гештальттерапії.

Мета. Ознайомитися з історією гештальттерапії, її основними поняттями та техніками.

Методичні вказівки. Вивчаючи історію гештальттерапії, засновником якої був Фредерік Перлз, варто зазначити, що гештальттеорія Ф. Перлза базується на наступних положеннях:

1. Людина являє собою цілісну соціобіологічну істоту. Будь-яке ділення її на складові, наприклад на психіку і тіло, є штучним.

2. Людина і оточуюче її середовище являють собою єдиний гештальт. Людина та оточуюче середовище утворюють структурне ціле, що називають полем. Середовище впливає на людину, а людина перетворює своє середовище. Стосовно психології міжособистісних стосунків це означає, що, з одного боку, на нас впливає поведінка оточуючих, з іншого — якщо ми змінюємо свою поведінку, то і оточуючі повинні змінюватися.

3. Поведінка людини підпорядковується принципу формування та руйнування гештальтів. Здоровий організм функціонує на основі саморегуляції. Актуальна потреба виникає і починає завойовувати домінуючу увагу — фігура з'являється на фоні (фігура проявляється із фону). Далі людина шукає у зовнішньому середовищі об'єкт, що може задовольнити цю домінуючу потребу, наприклад їжу під час почуття голоду. Зближення та адекватна взаємодія з об'єктом призводить до задоволення потреби — гештальт завершується і руйнується.

4. Контакт — це базове поняття гештальттерапії. Організм не може існувати у безкисневому просторі, у якому немає води, рослин та жи-

вих істот. Людська істота також не може розвинути у середовищі, де немає інших людей. Всі основні потреби можуть задовольнятися тільки у контакті із оточуючим середовищем. Місце, в якому організм зустрічається із оточуючим середовищем, Ф. Перлз назвав межею контакту. Те, наскільки людина може задовольнити свої потреби, залежить від того, наскільки гнучко вона може регулювати контактну межу. Порушення контактної межі робить взаємодію із середовищем, у тому числі і міжособистісну, неефективною.

5. Усвідомлювання — обізнаність у тому, що відбувається всередині організму та в оточуючому його середовищі. Усвідомлювання не є тотожним інтелектуальному знанню про себе та про оточуючий світ, що включає переживання сприйняття як стимулів зовнішнього світу, так і внутрішніх процесів організму — відчуттів, емоцій, а також розумової діяльності — ідей, образів, спогадів, передбачень. Як зазначає Ф. Перлз, у цивілізованому світі у людей гіпертрофоване мислення за рахунок недорозвитку емоцій та безпосереднього сприйняття зовнішнього світу. Саме усвідомлювання, на відміну від раціонального знання, дає реальну інформацію як про потреби організму, так і про оточуюче середовище. У цьому зв'язку однією із основних цілей гештальткорекції та гештальттерапії є розширення усвідомлювання. Перлз вважав, що величезна кількість людських проблем пов'язана з тим, що справжнє усвідомлення дійсності підмінюється інтелектуальними і, як правило, неправильними уявленнями про неї. Наприклад, уявлення про те, що можна чекати від людей, уявлення про те, як вони ставляться до мене, що я повинен робити і що повинен хотіти. Хибні уявлення спотворюють реальність та ускладнюють задоволення потреб організму. Процес формування та руйнування гештальту порушується. Отже, Ф. Перлз у своїй роботі з клієнтами виходив з того, що коли людина досягає ясного усвідомлювання внутрішньої та зовнішньої реальності, то вона здібна самостійно вирішити усі свої проблеми, тому він не ставив своєю метою зміну поведінки. Він вважав, що поведінка сама змінюється тоді, коли змінюється усвідомлювання.

6. “Тут і тепер” — це принцип, що означає: актуальне для людини завжди відбувається не у минулому або майбутньому, а у дійсному часі. Використання цього принципу дозволяє інтенсифікувати процес усвідомлювання.

7. Відповідальність — у цій теоретичній парадигмі це поняття означає здатність особистості відповідати за те, що відбувається і вибирати власні реакції. Реальна відповідальність пов'язана із усвідомлюванням. Чим більше людина усвідомлює реальність, тим більше вона може відповідати за своє життя — за свої бажання, дії, тобто спиратися на саму себе.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Кого вважають засновником гештальттерапії?
2. Коли був створений психологічний напрямок “гештальттерапія”?
3. У чому полягає сутність гештальттерапії?
4. Яка сутність принципу “тут і тепер”?
5. Як у гештальттерапії використовується поняття “фігура і фон”?
6. Як гештальттерапевти працюють із сновидіннями?
7. Чи приділяють гештальттерапевти увагу тілесним відчуттям, рухам тіла та поставі?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Поміркуйте, чому свою психологічну концепцію Ф. Перлз назвав “гештальттерапія”?
2. Здійсніть порівняльний аналіз гештальтпсихології, яку заснували у Німеччині М. Вертгеймер, К. Коффка і В. Кьолер, та гештальттерапії Ф. Перлза?

Теми рефератів

1. Історія створення гештальттерапії.
2. Сутність гештальттерапії.
3. Ф. Перлз — засновник гештальттерапії.
4. Основні принципи гештальттерапії.
5. Психотерапевтичний процес у межах гештальттерапії.
6. Природа людини у парадигмі гештальттерапії.

Література: основна [2–5];
додаткова [22]

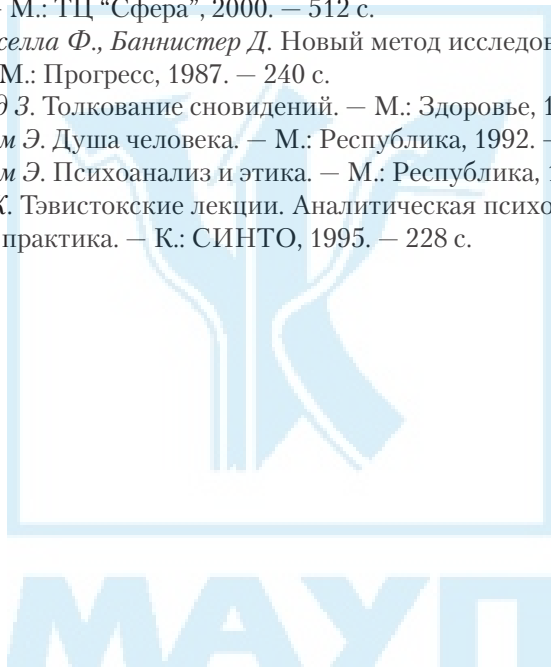
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Берн Э.* Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. — СПб.: Лениздат, 1992. — 400 с.
2. *Бондаренко А. Ф.* Психологическая помощь: теория и практика. — К.: Укртехпресс, 1997. — 215 с.
3. *Бондаренко О. Ф.* Психологічна допомога особистості: Навч. посіб. — Харків: Фоліо, 1996. — 237 с.
4. *Зейгарник Б. В.* Теория личности Курта Левина. — М.: МГУ, 1981. — 118 с.
5. *Зубалий Н. П., Лёвочкина А. М.* Основы психотерапии: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 2001. — 160 с.
6. *Мэй Р.* Искусство психологического консультирования. — М.: Класс, 1994. — 133 с.
7. *Психоанализ и культура.* Избранные труды Карен Хорни и Эриха Фромма. — М.: Юрист, 1995. — 624 с.
8. *Райкрофт Ч.* Краткий словарь психоанализа. — СПб: Восточно-Европейский институт психоанализа, 1995. — 288 с.
9. *Роджерс К. С.* Взгляд на психотерапию. Становление человека. — М.: Прогресс, 1994. — 480 с.
10. *Роменець В. А.* Історія психології ХІХ — початку ХХ століття: Навч. посіб. — К.: Вища шк., 1995. — 614 с.
11. *Франкл В.* Человек в поисках смысла. — М.: Прогресс, 1990. — 368 с.
12. *Фрейд З.* Введение в психоанализ: Лекции. — М.: Наука, 1991. — 456 с.
13. *Фрейд З.* Психология бессознательного. — М.: Просвещение, 1989. — 448 с.
14. *Фромм Э.* Бегство от свободы. — М.: Прогресс, 1995.
15. *Хрестоматия по истории психологии /* Под. ред. П. Я. Гальперина, Д. Н. Ждана. — М.: МГУ, 1980.
16. *Шульц Д., Шульц С.* История современной психологии. — СПб.: Евразия, 1998. — 526 с.
17. *Ярошевский М. Г.* История психологии. — М.: Изд-во полит. лит., 1974. — 447 с.

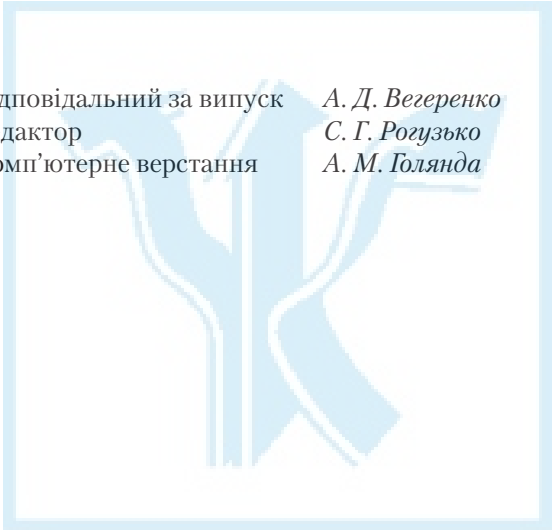
Додаткова

18. *Адлер А.* Практика и теория индивидуальной психологии. — М.: Прогресс, 1995. — 296 с.
19. *Братусь Б. С.* Опыт обоснования гуманистической психологии // Вопр. психологии. — 1990. — № 6. — С. 9–16.
20. *Зборовська Н. В.* Психоаналіз и літературознавство: Посібник. — К.: Академвидав, 2003. — 392 с. (АЛЬМА-МАТЕР).
21. *Маслоу А.* Психология бытия. — М.: Ваклер, 1997. — 304 с.
22. *Осипова А. А.* Общая психокоррекция: Учеб. пособие для студ. вузов. — М.: ТЦ “Сфера”, 2000. — 512 с.
23. *Франселла Ф., Баннистер Д.* Новый метод исследования личности. — М.: Прогресс, 1987. — 240 с.
24. *Фрейд З.* Толкование сновидений. — М.: Здоровье, 1991. — 384 с.
25. *Фромм Э.* Душа человека. — М.: Республика, 1992. — 415 с.
26. *Фромм Э.* Психоанализ и этика. — М.: Республика, 1994. — 415 с.
27. *Юнг К.* Тэвистокские лекции. Аналитическая психология: её теория и практика. — К.: СИНТО, 1995. — 228 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Сучасні напрямки зарубіжної психології”	4
Програмний матеріал курсу.....	5
Список літератури.....	27

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. Г. Рогузько*
Комп'ютерне верстання *А. М. Голянда*

Зам. № ВКЦ-3802

Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Наклад 50 пр.
Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП
ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ
*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*